

BEDEVİLER VE HADİSLERİN VÜRÛDUNDAKİ YERİ

Nihat YATKIN (*)

Özet

Hz. Peygamber'in söz ve fiillerini anlamaya çalışırken, o sözü söylemesi yahut fiili işlemesine sebep teşkil eden şahıs, olay, zaman ve mekânların önemini dikkatlerden uzak tutmamak gerekir.

İstilahta *sebeb-i vürûd* denilen bu konuda, özellikle şahıs bazında, çöl sakinleri denilen bedevîlerin ciddi anlamda katkıları olmuştur. Bedevîlerin, gerek Hz. Peygamber'in huzuruna girmedeki rahatlıkları, gerek soru sormadaki cesaretleri ve gerekse her tür soruyu çekinmeden sorabilmeleri, muhtemelen, birçok kavli ve fiili hadisin, bir başka deyişle sünnetin ve evrensel davranış modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İşte bu çalışmada, bedevîleri yakından tanıma, sonrasında da özellikle *sebeb-i vürûd* açısından sünnete olan katkılarını ortaya koyma hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sünnet, hadis, *sebeb-i vürûd*, bedevî.

Bedouins and Their Place in Context of the Traditions

Abstract

While trying to understand the words and actions of the Prophet, it is necessary to take into consideration the importance of the persons, incidents, periods, and places leading him to deliver such words or perform such actions.

Terminologically speaking, this is called the context (*sabab al-wurud*), and in this respect, the Bedouins, who lived in deserts, made significant contributions. The fact Bedouins acted freely in entering the presence of the Prophet, finding courage in asking questions, and not refraining from asking all sorts of questions possibly helped the emergence of verbal and practical Traditions (*hadith*), i.e., the Sunna, and universal models of behaviors.

The purpose of this study is to know the Bedouins better, and to reveal their contributions to the Sunna in terms of context.

Key Words: Sunna, Hadith, Mentioned reason, the Bedouins.

*) Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi
(e-posta: nyatkin@atauni.edu.tr)

Giriş

Hız. Peygamber'in söz ve fiillerini değerlendirirken, tarih içinde onların tarihsel ve toplumsal bağlarını, zaman ve mekân boyutunu, yerellik ve evrenselliğini, özel ve genel oluşunu tesbit etmek için başvurulan disiplinlerden biri de, **Esbâbu Vürûdi'l-Hadis**'tir. Kur'an'ı anlamak için, **Esbâb-ı Nüzûl** bilgisi ne kadar önemli ise, hadisleri anlamak için de **Esbâb-ı Vürûd** bilgisi o kadar önemlidir. Sahâbenin, hadislerin anlaşılması ile ilgili tartışmalarına bakıldığında, büyük bir kısmının, esbâb-ı vürûdun, anlamı belirleyici olup olmadığı ile ilgili olduğu görülecektir¹. O halde, Hız. Peygamber'in bir sözü söylemesi yahut bir fiili işlemesine sebep teşkil eden şahıs, olay, zaman ve mekânların önemini dikkatlerden uzak tutmamak gerekir.

Böylesine önem arz eden esbâb-ı vürûdun, özellikle şahıs bazında ciddi anlamda bir ayağını, çöl sakinleri denilen **bedevilerin** oluşturduğunu söylersek fazla abartmış olmayız. Bedevilerin, gerek Hız. Peygamber'in huzuruna girmedeki rahatlıkları, gerek soru sormadaki cesaretleri ve gerekse her tür soruyu çekinmeden sorabilmeleri, muhtemelen, birçok kavî ve fiilî hadisin, bir başka deyişle sünnetin ve evrensel davranış modellerinin vârid olmasına neden olmuştur.

İşte bu çalışmada, bedevileri yakından tanıma, sonrasında da özellikle sebep-i vürûd açısından sünnete olan katkılarını ortaya koyma hedeflenmiştir.

1- Kavramsal Çerçeve

el-A'râb, Araplardan bâdiyede (çölde), daha çok göçebe olarak yaşayanlara verilen isimdir. Bunlar şehirlerde ikamet etmezler. Ancak ihtiyaçları için şehirlere inerler². A'râbî, bedevî demektir³. Bazı dilcilere göre el-'arab ile el-'arâb müteradif olup aynı manaya gelmektedir. el-Cevherî'ye göre el-Arab, bir insan neslidir ve şehirlerde yaşarlar. Arapların nisbesi arabî, a'râb'ın nisbesi ise a'râbî'dir⁴. Genel örf ise arab lafzının bütününe ıtlak edilmesidir. Buna göre el-Arab, Arapların hadarî ve bedevilerinin alemleri olmaktadır. Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Abdillâh İbn Ebî Ğudde'ye göre ise el-Arab, şehirlilerdir, el-A'râb da bâdiyede yaşayanlardır. Şeyhülislâm Ahmed b. Teymiyye de, el-A'râb lafzının aslında bâdiye Araplarının ismi olduğunu söyler, çünkü her bir ümmetin

1) es-Suyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Esbâbü Vürûdi'l-Hadis*, Nşr., Yahya İsmail Ahmed, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1984/1404, s. 11 vd.; Görmez, Mehmet, *Sünnetin ve Hadisin Anlaşılmasında Metodoloji Sorunu*, TDV Yay., Ankara 1997, s. 122-123; Bkz., el-Kardavî, Yusuf, *Sünneti Anlamada Yöntem*, Çev., Bünyamin Erul, Rey Yay., Kayseri, 1998, s. 201-202.

2) İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Camâlüddîn b. Muhammed b. Mukerrem el-İfrkî, *Lisânü'l-Arab*, Dârü Sadr, Beyrut 1990/1410, I, 587; İbnü'l-Esir, Mecdüddîn Ebu's-Saadât, *en-Nihâye fî Garibi'l-Hadis ve'l-Eser*, Nşr., Tâhir Ahmed ez-Zâvî-Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1963/1383, III, 202; el-İsfehânî, er-Râğib, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'ân*, Nşr., Safvân Adnân Dâvûdî, Dârü'l-Kalem, Dimeşk 1997/1418, s. 556-557; et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Fikr, Beyrût 1988, XXI, 142; Hitti, Philip K., *Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev., Salih Tuğ, MÜİF Yay., İstanbul, 1995, I, 45.

3) İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 586.

4) el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Mısır, tsz., I, 178.

hâdîrası (şehirde yaşayanı) ve bâdiyesi (bâdiyede yaşayanı) vardır. İşte Bâdiyetü'l-arab, el-A'râb'dır⁵.

Sâmî dillerde "çöl" manasına gelen 'arab kelimesi eski devirlerde aynı zamanda çölde yaşayan kimse yani bedevî için kullanılıyordu. Nitekim Tevrat'ta (İşaya, 21/13; 13/20; Yeremya, 3/2) ayrıca Asur, Bâbil, Yunan ve hatta Câhiliye dönemine ait bazı metin, rivayet, tablet ve kitabelerde arab kelimesiyle Arab yarımadasında çölde yaşayan Araplar kastediliyordu. Buna karşılık bir kabile adıyla veya oturdukları yerlerin ismiyle anılan yerleşik hayat yaşayanlara arab denilmiyordu. İlk defa Kur'an-ı Kerim'de, yerleşik hayat yaşayan Araplarla bedevî Araplar açık bir şekilde birbirinden ayrılmış ve bedevîler a'râb olarak adlandırılmıştır. Böylece bir ırkın adı olmakla birlikte yarımadanın köy ve şehirlerinde yaşayanlarına arab, çölde göçebe olarak yaşayanlara ise a'râb (bedevî) denilmiştir⁶.

Bedevî kelimesinin kökenine bakıldığında, "başlamak, ortaya çıkmak, önce gelmek" manaları yanında "çölde yaşamak, sahrada oturmak" anlamında kullanılan Arapça **bedâvet** (bidâvet) kelimesi, "yerleşik hayat, medeniyet" anlamına gelen **hadâratın** karşıtıdır. "Kır, sahra, çöl" anlamına gelen **bâdiyede** yaşayan kimselere **bedevî**, **ehlü'l-bâdiye** veya **ebnâ'u'l-bâdiye** denir. Bedevîler deve veya keçi kılından yapılmış çadırlarda yaşadıklarından **ehlü'l-veber**, **ehlü'l-hıyâm** veya **sekenetü'l-hıyâm** adlarıyla da anılırlar. Buna karşılık köy, kasaba ve şehirlerde kerpiçten yapılmış evlerde yerleşik hayat yaşayanlara **ehlü'l-medar** adı verilir⁷.

Ahd-i Atik'e dayandırılan bir nazariye, hakikî Arapların, Âd, Semûd, 'İmlik (Amâlika) vs. gibi ortadan kalkmış kabilelerle Kahtân kabilelerinden olduğu, halbuki, İsmâilî kabilelerin ancak Araplaşmış arap (el-'arab el-muta'arribe veya el-musta'ribe) olduklarını ifade eder. "Hakikî arab" adı **bedevîlere** verilmektedir ki, bunların lisanı en temiz Arapça'dır. Hatta a'râb veya 'urbân cemileri, yalnız bunlar hakkında kullanılır. Bunlara bedevî derler; zira sabit meskenlerde oturan ehlü'l-hazar'a zıt olmak üzere bunlar bâdiye'de, açık kırlarda yaşarlar⁸. Dolayısıyla Tevrat'ta geçen Araplar, bedevîlerdir. Yani bâdiyelerde yaşayanlardır. Bu yüzden Tevrat'ta varid olan sıfatlar bedevîlere aittir⁹.

2- Bedevîlerin Karakteristik Özellikleri ve Yaşam Tarzları

Burada yapı ve yaşam tarzı olarak bedevîlerle âdeta özdeşleşen menfi ve müsbet özellikler ve Kur'an'ın bedevî imajı üzerinde durulacaktır.

5) el-Alûsî, Mahmûd Şükrî, *Bülâğu'l-Ereb fi Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, Nşr., Muhammed Behçed el-Eserî, Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Mısır, tsz., 3. Baskı, I, 12, 24.

6) Fayda, Mustafa, "Bedevî", *DİA*, İstanbul 1992, V, 312; Karmuş, Orhan, "A'râb", *DİA*, İstanbul 1992, III, 242.

7) Fayda, a.g.e., V, 311-312; M. J. De Goeje, "Arabistan" (Etnografya), *İslâm Ansiklopedisi*, ME Basımevi, İstanbul 1978, I, 481.

8) Goeje, a.g.e., I, 481.

9) Goeje, a.g.e., I, 484.

a) Menfi Özellikleri

Bedevileri bize en güzel tanıtan kaynakların başında İbn Haldûn'un *Mukaddime*'si gelmektedir. Mezkûr eserinde İbn Haldûn şöyle der: "*Çöllerin derinliklerinde dolaşmalarından ve yaşamalarından dolayı insanların en yabanişidirler. Kentlerde yaşayanlara göre, kıyas kabul etmeyecek ölçüde, sanki konuşamayan yırtıcı hayvanlar gibi yabani ve vahşidirler.*"¹⁰ Yaşadıkları coğrafya yani çölün haşin ve sert iklimi, onlarda bir ahlâka dönüşerek, her türlü dış etkilere kapalı katı bir karakter kazandırmıştır¹¹. Bu gerçeği Hz. Peygamber şöyle dile getirir: "*Bana bakın! İmân şu taraftadır. Sertlik ve katı kalblilik de develerin kıvrukları dibindeki yaygaracılar, şeytanın iki boynuzunun doğduğu yerdeki Rabia ve Mudar kabilelerindedir.*"¹² Sert ve katı kalbli olmalarının yanında kendini beğenme ve büyülenme de onlara ait özelliklerdendir. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber şöyle der: "*Küfrün başı şark tarafındadır. Kendini beğenme, büyülenme at ve deve sahibi olan yaygaracı bedevilerde, vakar ise koyun sahiplerindedir.*"¹³

Bedevilerde merhametsizlik o kadar ileri gitmiştir ki, torunlarını öpen Hz. Peygamberi gören bir bedevî hayrete düşmüş ve asla çocuklarını öpmediğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in bu bedevîye verdiği cevap ise oldukça düşündürücüdür: "*Allah kalbinden merhameti söküp almışsa senin için ne yapabilirim!*"¹⁴

Bedeviler geçim sıkıntısına düştüklerinde düşmana, komşu kabilelere baskın yaparak sıkıntılarını gidermeye çalışırlar. Bunun da ötesinde baskın yapacak komşu bulamadıklarında kardeşlerine dahi baskın yapmaktan çekinmezler¹⁵. Göze çarpan başka bir hususiyet olan şahsını düşünürlük o derece köklüdür ki, bedevînin beynelmilel bir şahsiyet kıvamına erişmesine hatta kabileye has müşterek menfaat idealinin inkişafına asla müsaade etmemiştir. Nitekim namaz kılmakta olan bir bedevî şöyle dua etmişti: "*Allah'ım bana ve Muhammed'e merhamet et, bizimle beraber başkasına merhamet etme.*" Bunu işiten Hz. Peygamber, selâm verince bedevîye şöyle der: "*Şüphesiz (Allah'ın rahmetini kastederek) geniş olanı daralttım.*"¹⁶ İlgili rivayetler incelendiğinde, bedevîlerin Hz. Peygamber'e itirazlarında daha çok çıkarıcılık duygularının yatığını söylenebilir¹⁷.

- 10) İbn-i Haldûn, *Mukaddime*, Çev., Halil Kendir, Yeni Şafak Kültür Armağanı, Ankara 2004, I, 160; İslâmoğlu, Mustafa, *Üç Muhammed/İki Tasavvur Bir Gerçek*, Denge Yay., İstanbul 2001, s. 36.
- 11) İslâmoğlu, *a.g.e.*, s. 36 (İklim ve coğrafyanın insanların ahlâkı üzerindeki etkisi hakkında geniş bilgi için bkz., İbn-i Haldûn, *a.g.e.*, I, 121-126).
- 12) Bkz., Müslim, el-Haccâb b., *Sahîhu Müslim*, Nşr., Muhammed Fuad Abdulkakî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz., İmân, 81.
- 13) Müslim, İmân, 85, 86, 87, 89, 91; Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî*, Nşr., Mustafa Dîbü'l-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1993, Menâkıb, I.
- 14) *Müslim*, Fezâil, 64; Edeb, 18; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, Nşr., Muhammed Fuad Abdulkakî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1975, Edeb, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Dâru'l-Fikr, Şam, tsz., VI, 56, 70.
- 15) Bkz., Hitti, *a.g.e.*, I, 48, 51 (Ebû Temâm, *Eş'aru'l-Hamâse*, Bonn 1828, s. 171'den naklen).
- 16) *Buhârî*, Edeb, 27; Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *el-Câmiu's-Sahîh*, Nşr., Ahmed Muhammed Şakir-Muhammed Fuad Abdulkakî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1987, Tahâre, 112; Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, Beyrut tsz., Sehv, 20; *Müsned*, II, 283.
- 17) Erul, Bünyamin, *Sahâbenin Sünnet Anlatışı*, TDV Yay., Ankara 1999, s. 139.

A'râb kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerdeki¹⁸ kullanımının zihinlerde bıraktığı imaj, cahil, görgüsüz, katı ve inatçı insan tipidir. Medenî ve ictimâî hayatın gereklerinden habersiz, usûl ve nizam tanımayan tutum ve davranış sahiplerini ifade eden a'râb kelimesi, genel olarak Allah ve Resûlü'nün hoşnut kalmadığı kişi ve toplumlara alem olmuştur. İlgili âyetlerden anlaşıldığına göre, bedevîlerin Hz. Peygamber ve İslâm'a karşı tavırları her zaman kendi menfaatlerini gözetme esasına dayalı olmuştur. Bunlar önceleri Arabistan yarımadasındaki nüfuzu sebebiyle Kureyş'in yanında yer almışlar, daha sonra İslâm'a temayülleri ise genellikle menfaatleri doğrultusunda gerçekleşmiş ve görünüşte kalmıştır. Diğer taraftan bedevîlerin hayat tarzları gereği Müslümanlarla fazla temasta bulunmamaları ve Resûlullah'ın sohbetinden uzak kalmaları da onların İslâm'ı anlama ve yaşamaları hususunda aleyhlerine bir durum doğurmuştur¹⁹. Zaten bedevîlerin yaşadıkları bölgeler, yabancı görüşlerden hiç etkilenmeyen veya çok az etkilenen, Arap yarımadasının ortasında bulunan yerlerdi. Bu nedenle bedevîler değişiklik, gelişme ve tekâmül gibi kavramlara son derece yabancıdılar²⁰.

b) Müsbet Özellikleri

Göçebe toplumlarda hâkim olan değer ölçüleri cemiyetin yapısına, sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak teşekkül etmiştir. Şehirlerden ve birbirlerinden uzak bölgelerde yaşadıkları için göçebeler kaba ve sert tabiatlı olurlar. Ancak kabilenin dar çevresinde herkesin birbirini tanınması ve ne yaptığını görmesi sebebiyle şehirlilere göre ahlâk bakımından bozulmaya daha az müsaittirler. İbn Haldûn'a göre bedevîler ihtiyaçlarının, buna bağlı olarak da ihtiraslarının azlığı sebebiyle hayra, iyiliğe, fazilet ve güzel ahlâka şehirlilerden daha yatkındırlar. Bolluğa ve rahata alışmadıkları için son derece kanaatkâr olurlar. Kabilenin şerefini kendi menfaatlerinin üstünde tutarlar; kabiledaşlarına karşı egoist olmayıp onlar için icabında hayatlarını feda etmesini bilirler. Bundan dolayı metanet, cesaret ve şecaat gibi vasıflar onların en bariz hususiyetleridir. Zira onlar tabiata yakın oldukları, tabiattaki basitlik, temizlik, sadelik ve sükûnet psikolojilerine aksettikleri için şehirlilere nisbetle daha saf ve samimîdirler²¹.

Bâdiyelerde toplumdan uzak yaşayan bedevî Araplar, şehirlerde idarecilerin yönetimleri altında yaşayanlardan daha çok cesur ve kendilerine güvenen kimseler olmaktadır. Buna mukabil ilim ve meslek öğreniminde mürebbilerin denetim ve idaresi altında bulunanların cesaretlerinden çok şey kaybettikleri müşahede edilmiştir²².

18) Bkz., Tevbe 9/90, 97-99, 101, 120; Ahzâb 33/20; Feth 48/11, 16; Hucurât 48/14.

19) Karmış, a.g.e., III, 242. İslâm ve bedevîlik hakkında geniş bilgi için bkz., Fayda, a.g.e., V, 315-316.

20) Yıldız, Hakkı Dursun ve diğerleri, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yay., İstanbul 1992, I, 144; Hitti, a.g.e., I, 46.

21) Fayda, a.g.e., V, 314; İbn-i Haldûn, a.g.e., I, 163-164; Hassan, Ümit, *İbn Haldûn/Methodu ve Siyaset Teorisi*, AÜSBF Yay., Sevinç Matbaası, Ankara 1982, s. 194-195; Topçuoğlu, Hamide, *Hukuk Sosyolojisi Dersleri (Sosyoloji Açısından Hukuk)*, AÜHF Yay., Ankara 1963, I, 345, 348, 349; Kutub, Seyyid, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, Çev., M. Emin Saraç ve diğerleri, Hikmet Yay., İstanbul, tsz., VII, 378-379.

22) İbn-i Haldûn, a.g.e., I, 168.

Bedevîde üstün ahlâk anlayışı mürtüvvet veya yiğitlik şeklinde kendisini gösterirdi; o kavgada cesaretli, felâket anında sabırlı, intikam almada ise ısrarlı idi. Zayıfı himaye eder, kuvvetliye karşı koyardı. Bütün bunlar her bedevînin sahip olmak istediği meziyetlerdi²³. Bir başka gerçek ise, seyyahların ittifakla şahit oldukları üzere, bedevîlerde yaratılıştan bir asâlet vardır. Nâzik, terbiyeli ve genel bir kaide olmak üzere cömerttirler²⁴.

İlim, irfan yönünden bakıldığında, özellikle şehirlerden uzak bâdiyede yaşayan bedevîlerin ümmî olduklarında şüphe yoktur. Çünkü çölün tabiatı, malum şartları okuma ve yazma öğrenmeye müsait değildir. Ancak bununla bütün bedevîlerin ümmî oldukları da düşünülmemelidir. Nitekim onların içinde okuma-yazma bilenlerin olduğunu gösteren haberler mevcuttur²⁵. Dil açısından ise söylenecek çok şeyin olduğunu belirtmek gerekir. Her şeyden önce çöl, bedevîlerin neseplerini ve dillerini bozulmaktan korumuştur. Halbuki şehirlerde Arap olmayanlarla Arapların karışması ölçüsünde dilde de karışmalar meydana gelmiştir. Çöl, âdeta doğru ve fasih Arapçayı öğrenmek isteyenlerin gireceği bir medrese halinde idi²⁶. Bedevî iyi ve güzel konuşmayı, kelime oyunları yapmayı, secili ve şiirli hafede yi sever. Bedevîlerin Arap dilini en temiz ve doğru şekilde kullandıkları bilinmektedir. Güzel ve doğru Arapça öğrenmeleri için şehirli çocuklar çöle bedevîlerin yanına gönderilir, bazı Arap dil âlimleri de bu dilin kullanılmasını en saf ve en doğru şekliyle öğrenmek için onların yanına giderlerdi. Nitekim Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî'nin huzurunda dil tartışması yapan Sibeveyh, Alî b. Hamza el-Kisâf ve Ahfeş el-Ekber gibi büyük dil âlimleri kendilerine bir bedevîyi hakem seçmişlerdi²⁷.

Bedevî, dildeki bu gücüne düşüncesini de katarak hikmetli sözler söylemede de üstadlığını ortaya koyardı. İbn Abdірabbih'in *el-'İkdü'l-Ferîd* adlı eserinden seçtiğimiz birkaç hikmet dolu bedevî söylemini aşağıda vermek istiyoruz:

Bir bedevîye soruldu: *İnsanların rahmete layık olanı kimdir?* Cevap: *Cimrinin musallat kılındığı cömert ile cahilin musallat kılındığı akıllı.*

Dua edenlerin icabete müstehak olanı kimdir? Cevap: *Mazlum.*

İnsanlara ihtiyacı olmayan, onlardan müstağni olan kimdir? Cevap: *İhtiyacını yalnız Allah'tan isteyen.*

Bir bedevî şöyle diyor: *İki şeyden hangisini tercih etmen müşkil olduğunda bak, hangisi heva ve hevesine yakınsa ona muhalefet et, çünkü hata olanların çoğu heva-heves ile mutabaat edenlerdedir*²⁸.

23) Fayda, a.g.e., V, 314.

24) Goeje, a.g.e., I, 485 (Nazik ve terbiyeli oluşları, daha önce bahsedilen kaba, sert ve haşin oldukları görüşü ile çelişiyor gözüküyorsa da, muhtemelen burada, özellikle misafirlere karşı nazik, terbiyeli ve cömert oldukları kastediliyor. Bkz., Hitti, a.g.e., I, 48).

25) Cevâd Alî, *el-Mufassal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, by., 1993/1413, VIII, 107.

26) Yıldız, a.g.e., I, 161; Çelebi, Ahmed, *İslâm'da Eğitim Öğretim Târîhi*, Çev., Ali Yardım, Damla Yay., tsz., s. 93-95.

27) Fayda, a.g.e., V, 314; Bkz., Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, Çev., Süleyman Ateş, AÜ Basımevi, Ankara 1975, s. 128; Yıldız, a.g.e., I, 161; Hitti, a.g.e., I, 46; Çelebi, a.g.e., 89-95.

28) İbn Abdірabbih, Ahmed b. Muhammed, *el-'İkdü'l-Ferîd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987/1404, IV, 28.

İbn Abbâs'ın rivayet ettiğine göre bir bedevî Raesûlullah'a geldi ve açık bir kelâm ile konuşmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah buyurdu ki; *İnne min'el-beyâni sihran ve inne min'es-şî'ri hukmen* (ifadenin öylesi vardır ki büyüleyici bir etkiye sahiptir; şiirin de öylesi vardır ki hikmetlerle doludur)²⁹.

Bedevîler, geçici mezraların yerlerini tayin edebilmek için yıldızlardan faydalanırlardı. Ayrıca yağmurun ne zaman yağacağını tesbit bilgisi anlamına gelen "İlmü'l-envâ" bedevîler arasında oldukça gelişmişti³⁰.

Burada Muhammed Esed'in, Şam sokaklarında dolaşan bedevîleri tasviri ile ilgili bir alıntı yapmanın yeri olduğunu düşünüyoruz: "*Çarşının bazı sokakları, geniş, yerlerde sürünen harmaniler içinde sert yüzlü bedevîlerle dolup taşardı, kaderlerini gölge gibi yanlarında taşıyan ve daima kendi çizdikleri yolda yürüyen bedevîler... Ciddi, ateşli bakışları küme küme dükkânların önünde dikilip duran ya da oturan uzun boylu adamlar. Birbiriyle fazla konuşmuyorlardı; dikkatle söylenmiş ve dikkatle dinlenmiş bir tek sözcük ya da bir cümle yetiyordu anlaşmaları için: Bedevîler, bana öyle geliyordu ki, 'laflamak' diye bir şey bilmiyorlardı; ruhlarının ayar damgası boş şeyler üzerinde konuşa konuşa silinip gitmiş insanların gevezeliğinden eser yoktu onların konuşmalarında. Onların o ciddi sıkı ağızlulukları bana Kur'an'ın cennetteki hayatı tasvir eden şu sözcüklerini hatırlatıyordu: "...ve orada boş bir söz işitmezsin..."³¹. Sessizlik, bedevîde bir erdem durumundadır. Geniş, kahverengi-beyaz çizgili ya da siyah pelerinlerine sarılmış, öyle dikilip dururlardı. Sessiz bir çocuğun onurlu, ağırbaşlı ve hassas bakışlarıyla önünüzden geçip giderlerdi. Kendi dilleriyle onlara hitap ettiğiniz zaman derin, kara gözlerinde ani bir gülümseme belirirdi; çünkü hiç de öyle içine kapanık kimseler değillerdi; yabancılar tarafından fark edilmiş olmaktan hoşlanırlardı. Çölün 'büyük senyörleri'ydi onlar; ağız sıkı fakat yine de hayatın her işaretine karşı uyanık senyörler..."³²*

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere bedevîler, başkalarında bulunmayan birtakım meziyetlere sahiptirler. Öyle olacak ki, Hz. Ömer, yeni halife Hz. Osman'a bedevîlere iyi davranması hususunda bazı tavsiyelerde bulunur³³. Aynı şekilde Ömer b. Abdilazîz de bedevîlerden övgü ile bahsederek şöyle der: "*Selefe bedevîlerden daha çok benzeyen bir kavim yoktur; keşke onlardaki kabalık olmasaydı.*"³⁴

Kur'an-ı Kerîm'de daha çok menfi özelliklerinden bahsedilen bedevîler hakkında, bir kısmı için de olsa övgü ile söz edilmektedir: "*Bedevîlerden öyleleri vardır ki, Allah'a ve ahiret gününe inanır, (hayır için) harcayacağını Allah katında yakınlığa ve Peygamber'in dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki o (harcadıkları mal, Allah katında) on-*

29) *Müsned*, I, 327; *Buhârî*, Nikâh, 48; Tıb, 50; Bkz., Hacımüftüoğlu, Nasrullah, "Beyân", *DİA*, VI, 22-23.

30) Fayda, a.g.e., V, 312.

31) Nebe' 78/35.

32) Esed, Muhammed, *Mekke'ye Giden Yol*, Çev., Cahit Koytak, İnsan Yay., İstanbul 1998, s. 144.

33) Bkz., İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru Sadr, Beyrut, tsz., III, 339.

34) İbn Abdilberr, a.g.e., IV, 4.

lar için bir yakınlıktır. Allah onları rahmetine (cennetine) koyacaktır. Şüphesiz Allah bağışlayan, esirgeyendir.”³⁵

İslâm hukukunda bedevilere has bazı hükümlerin yer aldığını da belirtmek gerekir. Meselâ, İslâm'dan sonra bir bedevî için hadarîlik zorunlu olur; Medîne'den bâdiyelere hicret etmesi yasaklanır, İslâm'ın neşri yolunda cihad vecibesi ile mükellef olurdu. Bunun da ötesinde İslâm'dan sonra a'râbîlik irtidatla bir tutulurdu³⁶. Bedevilere nisbetle hadarîlerin, feydeki payları daha fazlaydı³⁷. Bedevî, muhacire imamlık yapamazdı³⁸. Hz. Peygamber, bedevilerden hediye alınmasını yasaklamıştı³⁹.

c) Yaşam Tarzları

Bedevilerin yaşadığı yerler şehirlerden uzak çöllerdir ve sabit kaldıkları bir mekânları yoktur. Nerede yeşillik bir arazi bulurlarsa oraya otlak peşinde giderler. Onlar için çöl, bir yerleşme yeri olmaktan da öte, kutsal geleneklerinin bir muhafızı, konuşma dili ve neseplerinin bir bekçisi, yabancı ülkelerden gelecek bir tecavüze karşı en önde yer alan bir müdafaa hattıdır⁴⁰.

Bedeviler çoğunlukla deve yününden yapılan, hafif, çabuk kurulu ve toplanabilen ve kolayca taşınabilen çadırlarda yaşarlar. Çadırlarda silahları, ailenin ve hayvanların yiyecekleri, kırba, tulum ve benzeri deriden yapılmış kaplar, koşum aletleri ve benzeri zarurî eşyalar saklanır⁴¹.

Dişi deveden oluşan bir sürü bedevî için en büyük servettir. Bedevî hem yük hem de binek hayvanı olan devenin sütünden, etinden, derisinden, gübresinden, yününden ve gölgesinden faydalanır. Açlığa ve susuzluğa günlerce dayanabilen bu hayvan sayesinde çölün zorluklarına göğüs gerer. Bedeviler iklim şartlarına ve otlattıkları develere bağlı olarak sürekli göç etmek zorunda kalırlar⁴².

Hayvan yetiştirmek, avlanmak, ticaret yapmak, baskın düzenlemek gibi işlerle geçimini sağlayan bedeviler, çiftçilik, el işleri ve sanatları ile denizcilikten hoşlanmazlar, hor gördükleri bu işleri asil insanlara yakıştıramazlardı⁴³.

Bedevilerin temel besin maddeleri vahalarda elde edilen hurma ile süttür. Süttten yağ ve bir nevi peynir yapar, sonra da su ile karıştırarak yerler. Et ancak misafir şerefine ve

35) Tevbe 9/99.

36) Cevâd Alî, *a.g.e.*, IV, 603; İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 587; *Buhârî*, Fiten, 14; Ebû 'Ubeyd, el-Kâsım b. Selâm, *Kitâbü'l-Emvâl*, Nşr., Muhammed Halil Hırâs, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1975/1395, s. 280.

37) Ebû 'Ubeyd, *a.g.e.*, s. 290 vd.

38) İbn Mâce, *Salât*, 78.

39) Cevâd Alî, *a.g.e.*, IV, 294 (Hz. Peygamber tarafından Eslem kabilesinin bundan istisna tutulduğu hakkında bkz., İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 294).

40) Hitti, *a.g.e.*, I, 46-47; Yıldız, *a.g.e.*, I, 161.

41) Fayda, *a.g.e.*, V, 313.

42) Fayda, *a.g.e.*, V, 312; Hitti, *a.g.e.*, I, 46.

43) Fayda, *a.g.e.*, V, 312; Hitti, *a.g.e.*, I, 46; Goeje, *a.g.e.*, I, 484.

şenlik günlerinde hayvan kesildiğinde yenilir. Av hayvanları da onlar için önemli bir besin kaynağıdır⁴⁴.

Bedevîlerin bu yaşam tarzı dün ne idi ise bugün de odur ve yarın da o olacaktır. Onun kültür temeli her zaman aynı kalacaktır. Değişiklik, gelişme, tekâmül onun derhal itaat edip tâbi olacağı kanunlar arasında değildir⁴⁵.

3- Hadislerin Vürûdunda Bedevîlerin Yeri

Hadislerde ve hadisle ilgili diğer eserlerde bedevî isminin ne kadar geçtiğini tesbit maksadıyla Elfiye CD'sinde, a'râbî kelimesinden bir tarama yaptığımızda 1882 sonuç alınmış; on kadar da ehlü'l-bâdiye tarama sonucu ile binlerle ifade edilen rakamlar elde edilmiştir. Kütüb-i Tis'a'da bedevî isminin geçtiği yerlerin toplamı ise 229'dur.

Tesbit edilen bu sonuçlar ve diğer rivayetlerden hareketle, aşağıda, müstakil başlıklar altında öğrenme-sual ilişkisi ve Hz. Peygamberin suale teşvikleri, çok soru ile ilgili kısıtlamalar ve sahâbenin tavrı, sonra bedevîlerin huzura girme-soru sormadaki rahatlıkları ve nihayet ilgili rivayetlerden bazı örnekler sunularak bedevîlerin, hadislerin vürûdundaki rolünün boyutları hakkında bir fikir verilmeye çalışılacaktır.

a) Öğrenme-Sual İlişkisi ve Hz. Peygamber'in Suale Teşvikleri

Öğrenmede سوال, yani soru-cevap yöntemi, eğitim tarihinde en çok kullanılan metodlardan biridir. Eğitim kavramında modern değişme ve gelişmelere rağmen hâlâ önemini korumakta, birçok eğitimci tarafından da beğenilerek kullanılmaktadır. Soru-cevap yöntemi, cevap almak amacıyla soru sormak demektir⁴⁶.

Hz. Peygamber, kadın olsun erkek olsun herkesin, problemlerini çekinmeden sormaya teşvik edici bir siyaset takip etmiştir. Hatta cinsî hayatla veya kadınların özel hâlleriyile ilgili bazı meselelerde, utanma duygusu sebebiyle konunun ört-bas edilmemesi, behemahal, anlaşılacak bir açıklık içerisinde sorulması gerektiğine ashâbını ikna etmeye ayrı bir önem verdiği söylenebilir. Bir başka ifade ile dinin öğrenilmesine mani olabilecek, gereksiz ve yersiz utanma duygusuyla mücadele ettiğini gösteren birçok rivayet vardır⁴⁷. Meselâ Ümmü Seleme'nin naklettiği bir rivayete göre, Ümmü Süleym Resûlullah'a gelerek şöyle der: "Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki Allah gerçeği açıklamaktan kaçınmaz. İhtilam olduğunda kadına gusül gerekir mi?" Nebî (s.a.s); "(kadın) suyu (meni) görürse (evet)." buyururlar. Bunun üzerine Ümmü Seleme (utancından) yüzünü kapattı ve

44) Fayda, a.g.e., V, 313; Hitti, a.g.e., I, 47.

45) Hitti, a.g.e., I, 46. Bedevîlerin yaşam tarzı hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz., Alûsî, a.g.e., I, 13-15; III, 425-436; Cevâd Alî, a.g.e., I, 273 vd.; IV, 277 vd., 302, 606 vd; Goeje, a.g.e., I, 484 vd.; Türk Ansiklopedisi, ME Basımevi, Ankara 1953, VI, 3 (Bedevîler md.).

46) Doğan, Recai-Tosun, Cemal, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi*, Pegem A Yay., Ankara 2003, s. 204.

47) Canan, İbrahim, *Hadîs Usûlü ve Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 15; Ebû Zehv, M. Muhammed, *el-Hadîs ve'l-Muhaddisîn, Dâru'l-Kitâb'l-Arabî*, Beyrut 1984/1404, s. 50-53. İlgili rivayetler için hadîs kitaplarının taharet ve hayız bölümlerine bakılabilir.

dedi ki; “*Yâ Resûlallah! Kadın ihtilam olur mu?*” Buyurdular ki, “*Evet, sağ eli toprak olasıca! Niçin (kadının) çocuğu ona benzer?*”⁴⁸ Aynı rivayetin Müslim’de geçen varyantlarının birinde Ümmü Seleme, diğerinde ise Hz. Aişe, Ümmü Süleym’i kınayarak; “*Allah hayrını versin. Kahrolası! Kadınları rezil ettin*”, gibi laflar edince Hz. Peygamber; “*Bırakın onu*” diyerek sorusuna engel olunmamasını istemiştir⁴⁹.

Abdullah b. Abbâs’ın rivayetine göre, Resûlullah’ın zamanında, bir sefer esnasında bir adam yaralandı. Bu hâlde iken ihtilam oldu. Yanındakiler ona (teyemmüm yapamayacağı) gusletmesi gerektiğini söylediler. Adam gusletti ve daha sonra öldü. Olay Hz. Peygamber’e iletildiğinde buyurdular ki, “*Onu öldürdüler, Allah da onları öldürsün, cehlin şifası sual değil midir?*”⁵⁰.

Bu konuda sahâbenin genel tavrı, sorunları olduğunda, hiç mahcubiyet duymadan derhal Hz. Peygamber’e koşmak ve meselenin hakikatini öğrenerek mutmain olmaya çalışmaktan ibaretti. Bazen de mahcubiyet duyduklarında, bir başka sahâbîyi devreye koyarak sorularını onun tevcih etmesini isterlerdi. Bunun örnekleri çok sayıda rivayette görülmektedir⁵¹. Hz. Ali anlatıyor: “*Çok mezisi⁵² olan biriydim. Kızının konumu nedeniyle Resûlullah’a sormaktan utanıyordum. el-Miktât b. el-Esved’e söyledim O’na sordu. Buyurdular ki, organını yıkar ve abdest alır.*”⁵³

b) Hz. Peygamber’in Soru Sorulmasını Yasaklaması ve Sahâbenin Tavrı

Her ne kadar Hz. Peygamber, sahâbeye sorularını rahtça sorma fırsat ve zeminini sağlamış olsa da, bazı rivayetlere bakıldığında, zaman zaman çok soru sorulmasından sıkılmış ve buna bir sınır getirme gereği duymuştur. Ebû Mûsa el-Eş’arî anlatıyor: “*Resûlullah’a hoşlanmadığı birtakım şeyler soruldu. Sualler çoğalınca kızdı, sonra halka, ‘Bana dilediğinizi sorun’ buyurdu. Derken bir adam, ‘Benim babam kimdir?’ diye sordu. ‘Senin baban Huzâfe’dir’ buyurdu. Bir başkası kalkarak, ‘Benim babam kimdir, yâ Resûlallah?’ diye sordu. ‘Senin baban Şeybe’nin azatlısı Sâlim’dir’ buyurdular. Ömer Resûlullah’ın yüzündeki gazabı görünce, ‘Yâ Resûlallah! Biz Allah’a tevbe ediyoruz’, dedi.*”⁵⁴

Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın babasından naklettiği bir rivayete göre Resûlullah (s.a.s) buyurmuşlar ki; “*Müslümanların müslümanlara karşı işlediği suçun en büyüğü,*

48) *Buhârî*, İlim, 50; *Müslim*, Hayz, 313.

49) Bkz., *Müslim*, Hayz, 312-314; Davudoğlu, Ahmed, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1978, II, 498-504.

50) Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Dâru’l-Hadîs, Beyrut 1974, Tahâre, 127; İbn Mâce, Tahâre, 93; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf en-Nemerî, *Câmi’u Beyâni’l-İlm ve Fadlih*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1978/1398, I, 87.

51) Bkz., Accâc, Muhammed el-Hatîb, *es-Sünnetü Kable’l-Tedvîn*, Dâru’l-Fikr, Beyrut 1981/1401, 61-65.

52) Şehvet anında, cinsel organdan gelen beyaz, ince bir sıvıdır.

53) *Müslim*, Hayz, 17; *Müsned*, II, 39, 46.

54) *Müslim*, Fezâil, 138, 136; *Buhârî*, Mevâkîf, 11; İ’tisâm, 3.

haram kılınmayan bir şeyden soru sorması sebebiyle o şeyin müslümanlara haram kılınmasıdır."⁵⁵

Hız. Alî anlatıyor: "Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır⁵⁶ âyeti nâzil olunca (orada bulunanlar) dediler ki, 'Yâ Resûlallah! Hac her sene mi?' (Resûlullah) sükût etti. Sonra (tekrar) dediler ki 'Her sene mi?' Bu yurdular ki, 'Hayır. Şâyet evet deseyseniz (her sene yapmanız) vacib olurdu.' İşte bu olay üzerine, 'Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın.'⁵⁷ âyeti nâzil oldu."⁵⁸ Aynı hadisin Enes b. Mâlik'ten gelen varyantında, Hz. Peygamber sözünün devamında, "...şâyet vacib olsaydı, yapamayacaktınız, yapamadığınızda da azap görecektiniz." ifadesi yer almaktadır.

Ebû Hüreyre Resûlullah (s.a.s.)'tan şöyle derken işittiğini söylüyor: "Size neyi yasakladım ise ondan uzak durun. Neyi emrettiysem, gücünüz nisbetinde onu yapın. Şüphesiz sizden öncekileri Allah, çok sualleri ve nebilerine ihtilafları yüzünden helâk etti."⁵⁹

el-Muğîre b. Şu'be anlatıyor: "Resûlullah'ı işittim, namazdan çıkınca üç defa lâ ilâhe illellahu vahdehu lâ şerîke leh... derdi ve kâl-u kâl (dedikodu) kesret-i sual, idâet-i malı (malı zayi etmeyi)... yasaklardı."⁶⁰

Yukarıda zikredilen rivayetler ve Âl-i İmrân sûresinin ilgili âyetinden anlaşıldığına göre, durduk yerde haramlık veya bir külfet getirme türünden yahut olmamış şeyler hakkında soru sorulmasına karşı çıkmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamberin getirdiği sınırlama daha çok yanıltıcı, yersiz, lüzumsuz ve müslümanları sıkıntıya düşüren sorulara yönelik olmuştur⁶¹.

Fakat durumun böyle olmasına rağmen, muhtemelen bu olayları müteakiben sahâbede soru sorma konusunda bir çekingenlik başlamış ve artık dışardan birinin gelerek soru sormasını dört gözle bekler olmuşlardır⁶². Ashâbın bu tutumuna İbn Abbâs'ın şu sözü ışık tutar mahiyettedir: "Muhammed ashâbından daha hayırlısını görmedim; onlar, vefatına dek O'ndan ancak onüç mesele hakkında sordular ki, bunların tamamı Kur'ân'da vardır: 'Sana kadınların ay halini sorarlar...', 'Sana haram ayı, yani onda

55) *Müslim*, Fezâil, 132-133; *Buhârî*, İ'tisâm, 3; *Ebû Dâvûd*, Süne, 7; *Müsned*, I, 176, 179; İbn Abdilberri, a.g.e., II, 141.

56) Âl-i İmrân 3/9.

57) Mâide 5/101.

58) *İbn Mâce*, Menâsik, 2.

59) *Müslim*, Fezâil, 130-131; *İbn Mâce*, Mukaddime, 1.

60) *Buhârî*, Rikâk, 22; *Edeb*, 6; *Zkât*, 52; İ'tisâm, 3; *Müslim*, Akdiye, 10, 11, 13, 14; *Dârimî*, Rikâk, 38; *Muvatta*, Kelâm, 20; *Müsned*, II, 327, 360, 367; IV, 242, 249, 250, 251, 255. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz., İbn Abdilberri, a.g.e., II, 139 vd.

61) en-Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, Dârul-Küttübî'l-İlmiyye, Beyrut, tsz., XV, 110; Davudoğlu, a.g.e., VIII, 410; İbn Abdilberri, a.g.e., II, 145.

62) Davudoğlu, a.g.e., X, 494-495.

savaşmayı soruyorlar...”, ‘Sana yetimler hakkında soruyorlar...’⁶³... Onlar ancak kendilerine faydalı olanı sorarlardı.”⁶⁴

Enes b. Mâlik anlatıyor: “Bâdiyede yaşayanlardan birinin Resûlullah’a gelip de soru sorması hoşumuza gidiyordu. Derken bir bedevî geldi ve dedi ki; ‘Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman? O esnada (namaz için) kâmet getirilmişti. Resûlullah namazını tamamladıktan sonra, ‘Kıyametten soran nerede?’ diye sordu. Adam, ‘Ben yâ Resûlallah!’ dedi. Resûlullah, ‘Kıyamet içi ne hazırladın?’ dedi. Adam; ‘Onun için ne çok amel, ne namaz, ne de oruç hazırladım. Ancak şu kadar var ki ben, Allah ve Resûlünü seviyorum.’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah buyurdular ki, ‘Kişi sevdiği ile beraberdir.’ Enes dedi ki, ‘Müslümanların İslâm’dan sonra bu söze sevindikleri kadar bir şeye sevindiklerini görmedim.’”⁶⁵

Enes b. Mâlik başka bir rivayetinde şöyle diyor: “Resûlullah’a bir şey sormaktan nehyolunmuştu⁶⁶. Bundan dolayı çöl halkından akli başında bir adamın gelerek, biz de dinlemek şartıyla Peygamber’e sual sorması çok hoşumuza giderdi. Derken çöl halkından bir adam geldi ve: ‘Yâ Muhammed! Bize senin elçin geldi de şöyle dedi...’”⁶⁷

Bu rivayetlerden bedevîlerin, hadislerin vürûdunda önemli ölçüde rollerinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, bunun boyutlarının ortaya konulması, konunun biraz daha aydınlatılmasını sağlayacaktır, kanaatindeyiz.

c) Bedevîlerin Huzura Girme ve Suale Sormadaki Rahatlıkları

Burada öncelikle belirtilmesi gereken husus, bedevîler olsun başkaları olsun; taşradan gelenlere karşı Hz. Peygamber’in daha müsamahalı ve tahammüllü davrandığıdır. Bu gerçeği Nevvâs b. Sem’ân’ın şu sözleri açıkça ortaya koymaktadır: “Resûlullah ile Medîne’de bir yıl kaldım. Beni hicretten alıkoyan tek şey (Resûlullah’a) soru sormaktı. Birimiz hicret ettiğinde artık Resûlullah’a bir şey sor(a)mazdı. O’ndan iyilik ve kötülükten sordum da buyurdular ki, ‘İyilik (birr) güzel ahlâktır; kötülük (ism) ise göğsünü tırmalayan, rahatsız eden ve insanların muttali olmasını istemediğin şeydir.’”⁶⁸

Kâdi İyâz ve başkaları Nevvâs’ın bu ifadelerini şöyle yorumlamaktadırlar: “Nevvâs, Medîne’de, vatanından oraya nakletmeden ziyaretçiler gibi ikâmet etti. Onun, Medîne’ye hicret etmesine engel olan şey, Resûlullah’a dinî konularda soru sorma arzusuuydu. Çünkü (Resûlullah) ziyaretçilere, soru sormalarında müsamaha gösterirdi, muhacir-

63) Bakara, 222, 217, 220.

64) İbn Abdilberr, a.g.e., II, 141.

65) Buhârî, Edeb, 95; İlim, 1; Müslim, Birr, 165; Tirmizî, Zühd, 50; Dârimî, Rikâk, 71; Müsned, III, 104, 173, 178, 200, 276.

66) Enes b. Mâlik’in bu ifadesinden, Resûlullah’ın her tür soruyu yasakladığı anlaşılıyorsa da durum yukarıda izah edildiği gibi olsa gerektir.

67) Müslim, İmân, 10; Buhârî, İlim, 6; Nesâî, Sıyâm, 1.

68) Müslim, Birr ve Sıla, 14-15; Tirmizî, Zühd, 52; Dârimî, Rikâk, 73; Müsned, IV, 182, 227; V, 251, 252, 256..

lere göstermezdi. Muhacirler de bedevîlerden ve başkalarından; uzaklardan gelen gariplerin soru sormalarına sevinirlerdi. Çünkü onların soru sormalarına katlanılır ve mazur görülürlerdi. Bu suretle muhacirler verilen cevaplardan istifade ederlerdi. Nitekim Müslim'in Kitâbü'l-İmân'da zikrettiği bir hadiste Enes diyor ki; 'Ehlü'l-Bâdiyeden akıllı bir adamın gelip Resûlullah'a soru sorması güzel olurdu.'"⁶⁹

Kaynaklara bakıldığında, her ne kadar nereden geldiği hakkında bilgi yoksa da, Nevvâs'ın Şam'lı olduğu veya Şam'da ikâmet ettiği belirtilmektedir⁷⁰. Dolayısıyla Medîne'ye, muhtemelen Şam'dan gelmiştir. Buradan anlaşılan o ki, yalnız bedevîlere değil, dışardan, başka bir ifadeyle taşradan gelenlere, yerlilere gösterilmeyen bir müsamaha söz konusudur. Ancak şurası da bir gerçek ki, bedevîlerin ismi çok daha fazla geçmektedir.

Bedevîler, Hz. Peygamber'in huzuruna rahatlıkla girebilirlerdi, öyle ki, Enes b. Mâlik'in anlattığına göre, Resûlullah (s.a.s.) mescide ashâbı ile otururken Dımâm b. Sa'lebe devesi üzerinde gelir içeri girer, devesini mescide çöktürür, bağlar ve Muhammed hanginiz? diyerek söze başlar...⁷¹ Bedevî, Hz. Peygamber'in yakasını tutarak sallayacak kadar cesurdur. Yine Enes b. Mâlik anlatıyor: "Resûlullah ile birlikte yürüyordum, üzerinde Necrân kumaşından mamûl kalın kenarlı bir cübbe vardı. Derken kendisine bir bedevî yetişerek cübbesinden şiddetle çekti. Resûlullah'ın boynuna baktım, bedevînin şiddetle çekmesi nedeniyle cübbesinin kenarı iz bırakmıştı. Sonra bedevî; 'Yâ Muhammed! Allah'ın sende bulunan malından bana bir şeyler vermesini emret.' dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona bakarak güldü ve kendisine ihsân verilmesini emir buyurdu."⁷²

Yeri geldiğinde bedevî, Hz. Peygamber'in sözüne itimat etmez, bazen de itiraz eder. Ebû Mûsâ rivayet ediyor: "Peygamber'in yanındaydım. Mekke ile Medîne arasındaki Cirâne'ye inmişti. Bilâl da yanındaydı. Bir bedevî gelerek, 'Yâ Muhammed! Bana vaat ettiğini yerine getirmeyecek misin?' dedi. Resûlullah da ona; 'Müjde', dedi. Bedevî; 'Bana bu müjde kelimesini çok söyledin!' dedi. Bunun üzerine Resûlullah öfkeli bir şekilde Ebû Mûsâ ile Bilâl'e dönerek; 'Bu adam müjdeyi reddetti, Siz bâri kabul edin!' buyurdu. Onlar; 'Kabul ettik yâ Resûlallah!' dediler..."⁷³ Burada bedevînin, "Bana bu müjde sözünü çok söyledin!" demesi, Resûlullah'a karşı saygısızlıktır. Aslında bu söz bir müslümandan sâdır olsaydı, dinden dönmüş olurdu. Çünkü bunda Resûlullah'ı itham, vadi-

69) Nevevî, a.g.e., XVI, 111; Davudoğlu, a.g.e., X, 494-495.

70) Bkz., İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman b. İdrîs er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1952/1271, VIII, 507; İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebu Hâtim et-Temîmî el-Büsâtî, *es-Sikât*, Nşr., es-Seyyid Şerefüddin Ahmed, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1975, III, 411; İbn Mencüveyh, Ahmed b. Alî el-Esbehânî, *Ricâlü Müslim*, Nşr., Abdullah el-Leysî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1407, II, 296; İbn Abdilberr, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Nşr., Alî Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1412, IV, 1534.

71) *Buhârî*, İlim, 6.

72) *Müslim*, Zekât, 128; *Buhârî*, Humus, 19; *Müsned*, III, 153; *Tirmizî*, Zekât, 23.

73) *Müslim*, Fezâilü's-Sahâbe, 164; *Buhârî*, Megâzî, 53; *Libâs*, 80; *Edeb*, 68. Bedevîlerin zekât konusunda itirazları için bkz., *Tevbe* 9/58; İbn Kesîr, a.g.e., II, 149.

nin doğruluğu ile alay vardır. Şu var ki, bu söz henüz İslâmiyet kalbine yer etmemiş, yeni müslüman olmuş bir adamın sözüdür. Bu şahsın Beni Temîm kabilesinden olduğu söylenir ki, Ezvâc-ı Tahirât'ın hücreleri arkasından bağırانlar da bunlardı. Bunlar âyet-i kerîmede ahlâksızlıkla nitelendirilmişlerdir.⁷⁴

Bedevîler daha da ileri gider, huzura izinsiz girdikleri yetmezmiş gibi, işi Hz. Peygamber'in hanımlarını tahkir etmeye kadar vardırırlar. Rivayete göre Ahzâb günü Gatafân reisi Uyeyne b. Hisn, destursuz bir vaziyette Resûlullah'ın huzuruna girer. Yanında Hz. Aîşe vardır. Hz. Peygamber, "Hani izin isteme yok mu?" der. Uyeyne, "Yâ Resûlallah! Vallahi kendimi bildim bileli Mudar'dan hiç kimseden izin istemedim." diye karşılık verir, sonra sözüne devamla (Hz. Aîşe'yi tahkir maksadıyla), "Şu yanındaki Hümeyrâ da kim?" der. Hz. Peygamber, "O, müminlerin annesi Aîşe'dir." diye cevap verir. Uyeyne daha da ileri giderek, "Yaratılanların en güzelinden vazgeçeyim mi?" diyerek, kendi hanımını Hz. Peygamber'e teklif eder. Hz. Peygamber, "Yâ Uyeyne! Şüphesiz Allah Tebâreke ve Teâlâ bunu haram kıldı."⁷⁵ der. Uyeyne ayrılınca Hz. Aîşe, "Kimdir bu?" diye sorunca Hz. Peygamber, "İtaat edilen bir ahmaktır ve gördüğün gibi kavminin de seyyidi (reisi)dir." der.⁷⁶

Anlaşılan o ki bedevîlerin bu tutumu sadece başkalarına karşı değildir; zira kendi hanımını dahi zina şüphesiyle zan altında bırakmakta ve bunu Hz. Peygamber'e açabilmektedir. Ebû Hüreyre naklediyor: "Bedevînin biri⁷⁷ Resûlullah'a gelerek: 'Yâ Resûlallah! Karım siyah bir oğlan doğurdu; ben bunu kabul etmedim', demiş. Peygamber (s.a.s.) ona: 'Senin develerin var mı?' diye sormuş. Bedevî: 'Evet!' cevabını vermiş. 'Renkleri nedir?' buyurmuş. Bedevî: 'Kırmızıdır' demiş. 'İçlerinde boz renkleri var mı?' diye sormuş. Bedevî: 'Evet' demiş. Resûlullah (s.a.s.): 'Yâ bu nereden geldi?' buyurmuş. Bedevî: 'Yâ Resûlallah, belki onu bir damarı çekmiştir' cevabını vermiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.): 'İhtimal bunu da bir damarı çekmiştir.' buyurmuşlar."⁷⁸

İbn Abbâs naklediyor: "Nebî (s.a.s.) (hasta olan) bir bedevîyi ziyaret ediyordu. Nebî, hasta olan birini ziyaret ederken, "Lâ be'se tahûrun inşâ' allâh" (korkulacak bir

74) Davudoğlu, X, 407-408.

75) Ahzâb 33/52 "Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitsen bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helâl değildir. Allah her şeyi gözetler" âyeti nâzil olmuştur ve Hz. Peygamber bu âyete atıfta bulunmuştur. Bkz., el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed le-Ensârî, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'ân*, by., tsz., XIV, 220-221; İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâîl, *Tefsîru İbn Kesîr*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1981/1401, III, 504.

76) el-Heysemî, Alî b. Ebî Bekr, *Mecma'u'z-Zevâid*, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs-Dârü'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire-Beyrut 1407, VII, 92; el-Kurtubî, a.g.e., XIV, 220-221; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, III, 1250; İbn Kesîr, a.g.e., III, 504; ez-Zehabî, Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Nşr., Şuayb el-Arnâvût-Muhammed Nuaym, Beyrut 1413, II, 167.

77) Resûlullah'a gelen bedevînin ismi Damdam b. Katâde'dir. Bu zat beyaz tenli olduğu için karısının doğurduğu siyah çocuğu yadırgamış; onu ta'riz sureti ile kabul etmek istememiş, fakat Resûlullah (s.a.s.) buna râzî olmamıştır (Davudoğlu, a.g.e., VII, 546).

78) Müslim, Liân, 20, 18; Buhârî, Talâk, 24; Muhâribîn, 27; Ebû Dâvûd, Talâk, 28; İbn Mâce, Talâk, 46; Nesâî, Nikah, 58; Müsned, II, 234, 239, 409.

şey yok, iyi olur inşallah) derdi. Bedevîye de aynı sözü söyledi. Bedevî, 'tahûrun mü dedin? Hayır belki o hummâ (sıtma)dır...' diye karşılık verdi."⁷⁹ Bedevî burada, Hz. Peygamber'in ziyaret ve tesellisine karşı kaba davranarak onu incitmiştir.

Semura b. Cündeb'in rivayet ettiği bir hadise göre, Hz. Peygamber insanlarla konuşurken bir bedevî geldi ve sözünü keserek dedi ki; "Yâ Resûlallah! Kertenkele hakkında ne dersin?" Buyurdular ki, "Benî İsrâil'den bir ümmet mesholundu ama hangi hayvana çevrildi, bilmiyorum."⁸⁰

Câbir b. Abdillâh anlatıyor: "Bir bedevî Peygamber'e geldi ve İslâm olmak üzere ona biat etti. Ertesi gün sıtma olmuş bir vaziyette döndü ve direterek üç defa, 'biatımı boz' dedi. Bunun üzerine Resûlullah buyurdular ki; 'Medîne körük gibidir; kötülerini dışlar iyilerine kucak açar.'⁸¹

Bu konuyu daha fazla uzatmadan, son bir örnek olay; bedevînin mescide bevletmesi ile noktalamak istiyoruz. Enes b. Mâlik naklediyor: "Bir bedevî Mescid'e bevletti. Ashâbtan bazıları ona doğru yürüyünce Resûlullah, 'bırakın onu, kesmeyin' buyurdular. Tamamlayınca, bir kova su getirilmesini emretti ve oraya döktü."⁸²

Yukarıda verilen örnekler değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuç, gerçekten bedevîlerin çok rahat insanlar olduğu, dolayısıyla, her zaman ve her yerde Hz. Peygamber'in huzuruna çıktıkları, akıllarına gelen veya zihinlerini meşgul eden her tür soruyu rahatlıkla sorabilen bir yapıya sahip olduklarıdır.

Burada dikkatten kaçırılmaması gereken bir başka husus ta, bedevîlerin bu ölçüsüz ve kaba davranışları sergilemeleri karşısında, Hz. Peygamberin onlara ve onlar gibilerine gösterdiği tahammül ve hoşgörüdür. O halde diyebiliriz ki, bedevîler sayesinde Hz. Peygamber'in birçok evrensel davranış modelleri insanlığın hizmetine sunulmuş; eğitime önemli ölçüde bir katkı sağlanmıştır.

d) Bedevîlerin Hz. Peygamber'e Yöneltilikleri Soru Örnekleri

Bedevîler, Hz. Peygamber'e inanç, ibâdet ve muamelâtla ilgili muhtelif sorular yöneltmişlerdir. Rivayetlerden seçtiğimiz soru örneklerinden bir kısmını vererek bazı değerlendirmeler yapmak istiyoruz.

Ebû Hüreyre rivayet ediyor: "Bedevînin biri Resûlullah'a gelerek: 'Yâ Resûlallah! Bana bir amel göster ki, onu yaptığım zaman cennete gireyim', demiş. Resûlullah: 'Allah'a ibâdet eder; O'na hiçbir şeyi şerik koşmazsın. Farz olan namazı dosdoğru kılar-sın; farz kılınan zekâtı verirsin. Ramazanı da tutarsın.' buyurmuş. Bedevî: 'Nefsım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ebediyyen bundan ne fazla bir şey yaparım; ne

79) Buhârî, Menâkıb, 22; Mardâ, 10; Tevhîd, 31.

80) Müsned, V, 19, 21; Müslim, Sayd, 51.

81) Buhârî, Fezâilü'l-Medîne, 10; Ahkâm, 50; Müsned, III, 306, 392.

82) Müslim, Tahâre, 98, 99, 100; Buhârî, Vudû', 56, 57, 58; İbn Mâce, Tahâre, 78; Nesâî, Tahâre, 44; Müsned, II, 239, 282; III, 114.

de eksik bırakırım', demiş. O dönüp giderken Peygamber: 'Cennetlik bir adam görmek isteyen şu zâta bakıversin!' buyurmuşlar."⁸³ Kanaatimizce bu olayda dikkat çeken husus, bedevînin "... bundan ne fazla bir şey yaparım; ne de eksik bırakırım' demesinin ardından Hz. Peygamber'in, böyle yapması halinde cennetlik olacağını belirtmesi suretiyle önemli bir ilke ortaya koymasındır. Buna göre İslâm'da ne ifrat ne de tefrite yer vardır ve esas olan denge; orta yolun takip edilmesidir.

Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre; "Bir bedevî Peygamber'e gelerek, 'Yâ Resûlallah! Dört-beş ay süreyle çölde oluyoruz. Aramızda nüfesâ, hayızlı ve cünüp olanlar bulunuyor ve su bulamıyoruz, ne dersin?' diye sorunca Peygamber, 'Teyemmüm yapın' buyurdular."⁸⁴ Bu rivayette Hz. Peygamber, bedevîlerin hayat şartlarına göre hüküm vermiştir. Ancak aynı şartlarda yaşayan diğer müslümanların da aynı hükme göre hareket edebileceklerine bir engel olmamalı, diye düşünülebilir.

Aynı minvalde bir olayı Alî b. Talk naklediyor: "Bir bedevî Peygamber'e gelerek dedi ki, 'Yâ Resûlallah! Bizden biri susuz ve çorak yerde bulunuyor ve ondan ruveyha (sessiz gaz) çıkıyor. Su da az (ne yapmalı)?' Resûlullah buyurdular ki, 'Biriniz sessiz gaz çıkardığında abdest alsın. Kadınlara da arkalarından yaklaşmayın. Şüphesiz Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez.'⁸⁵ Burada bedevînin sorusuna karşılık bir fikhî meseleye ilâve olarak, başka ve sakınılması gereken daha önemli bir konu açıklığa kavuşturulmuştur⁸⁶.

Hız. Peygamber'in hanımlarından Ümmü'l-Fadl anlatıyor: "Resûlullah benim evimdeydi. Bir bedevî geldi ve dedi ki, 'Yâ Resûlallah! Benim bir hanımım vardı, onun üzerine bir başka kadını nikâhladım. Birinci hanımım ikinci hanımımı bir veya iki defa emzirdiğini söyledi.' Bunun üzerine Resûlullah buyurdular ki, 'Bir veya iki defa emzirmek ile haramlık sabit olmaz.'⁸⁷

el-Ferezdak b. Hayyân anlatıyor; Ben ve Ubeydullah b. Hayde, Şam'a giderken Abdullah b. Amr b. el-Âs'a uğradık. Bize dedi ki, sizin kavminizden bir bedevî geldi ve şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Hicret nereye; sen nerde olursan oraya mı, yoksa malum bir yere mi veyahut özellikle bir kavme mi? Yoksa sen öldüğünde kesilir mi?" Râvi diyorki, Resûlullah bir süre sükût etti sonra, "Hicretten soran nerede?" dediler. Adam, "İşte ben yâ Resûlallah!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah buyurdu ki, "Namazı kıldığında, zekâtı verdiğinde sen muhacirsin, Hadrama'da (Yemâme'de bir yer) ölsen bile." Râvi diyor ki, Sonra bir adam kalktı ve dedi ki, "Yâ Resûlallah! Ne dersin. Cennetin elbiseleri doku-

83) Müslim, 15, 8; Buhârî, İmân, 33; Ebû Dâvûd, Salât, 1; Nesâî, Salât, 4; Sıyâm, 1; İmân, 33; Müsned, I, 250, 264, 343; III, 143, 267.

84) Müsned, II, 278, 352.

85) Tirmizî, Radâ', 12; Müsned, IV, 274-275.

86) Bkz., el-Mübârekfûrî, Ebû'l-'Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdîrahîm, Tuḥfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi'i'l-Tirmizî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990/1410, IV, 275.

87) Müslim, Radâ', 18; Müsned, VI, 339, 340; Nesâî, Nikâh, 51; Dârimî, Nikâh, 39. (Süt yoluyla mahremiyetin oluştuğu bu konuda ihtilaf olduğunu belirtmek gerekir, fikh kitaplarındaki detaylara bakılmalıdır).

madan mı, yoksa cennet meyvesinden mi yapılır? Râvi diyor ki, oradakiler bedevînin sorusuna hayret ettiler. Resûlullah buyurdular ki, “*Cahil birinin âlim birine sormasına mı şaşıyorsunuz!*” Bir süre sustu, sonra dedi ki, “*Cennetin elbiselerinden soran nerede?*” Adam dedi ki, “*Ben.*” Buyurdular ki, “*Bilâkis cennetin meyvelerinden üretilir.*”⁸⁸ Görüldüğü üzere bu rivayette, bedevînin sorduğu soruya, orada bulunanlar hayret etmişler, Hz. Peygamber de onların bu tavrını kınamıştır. Anlaşılan o ki, bedevîler kimsenin yadırgamasına aldırmandan sorularını tevcih etmişlerdir.

Üsâme b. Şerîk anlatıyor: “*H. Peygamber’e geldim, yanında ashâbı vardı ve sanki başlarının üzerinde kuş varmış gibiydiler. Selâm verdim ve oturdum. Derken oradan buradan bedevîler geldi ve sormaya başladılar: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Tedavi olalım mı?’ Buyurdular ki, ‘Evet, tedavi olunuz çünkü Allah, ihtiyarlık hariç, hiçbir dert vermemiştir ki, devasını da vermemiş olsun.’*”⁸⁹

Amr b. Şuayb babasından o da ceddinden naklediyor: “*Bir bedevî Hz. Peygamber’e gelip, ‘Babam benim malımı yok etmek (tüketmek) istiyor!’ dedi. Hz. Peygamber, ‘Sen ve malın baban içinsiniz. Yediğinizin en temizini kazancınızdır. Evladınızın malı sizin kazancınızdır, afiyetle yiyiniz.’*”⁹⁰

H. Ali rivayet ediyor: “*H. Nebî buyurdular ki, ‘Cennette öyle odalar vardır ki, dışından içerisi; içinden de dışarı görürsün.’ Bir bedevî, ‘Kim için bunlar’ diye sorunca buyurdular ki; ‘Sözü güzel yapan, yemek yediren ve gece herkes uyurken Allah için namaz kılanlara...’*”⁹¹

H. Aişe’den nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.s.), ashâbından altı kişi ile yemek yiyordu. Bir bedevî geldi ve yemeğin tamamını iki lokmada bitirdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: “*Keşke bismillah deseydi ya! Bu (yemek) sizin için elbette yerterli olurdu. Biriniz yemek yediğinde ‘bismillah’ desin. Başlarken bismillah demeyi unuttursa, ‘evvelinde ve sonunda bismillah’ desin.*”⁹² Bu olayda bedevînin edebe uymayan davranışı karşısında Resûlullah (s.a.s.), yemek yeme âdâbı ile ilgili önemli bir prensip vazedmiş, besmelenin yemeğe bereket katacağına işaret etmiştir.

Kürz b. Alkame el-Huzâî anlatıyor: “*Bir bedevî, ‘Yâ Resûlallah! İslâm’ın sonu gelecek mi?’ diye sordu. Buyurdular ki; ‘Evet, Arap olsun Acem olsun hangi ehl-i beyt için Allah hayır dilerse onları İslâm’a girdirir.’ Bedevî, ‘Sonra ne olur Yâ Resûlallah!’ Buyurdular ki; ‘Sonra karanlık gibi fitneler meydana gelir.’ Bedevî dedi ki, ‘Hayır Yâ Resûlallah!’ Hz. Peygamber buyurdular ki; ‘Evet! Nefsim yed-i kudretinde olan zâta yemin olsun ki, o fitneler zuhur ettiğinde, birbirlerine dikelen yılanlar gibi birbirinizin başlarını vuracaksınız.’*”⁹³

88) *Müsned*, II, 203, 224.

89) Ebû Dâvûd, Tıb, I; İbn Mâce, Tıb, I; *Müsned*, IV, 278.

90) *Müsned*, II, 179; Ebû Dâvûd, Buyû’, 79; *İbn Mâce*, Ticârât, 1.

91) *Müsned*, I, 156.

92) *İbn Mâce*, Et’ime, 7; *Müsned*, VI, 143, 246.

93) *Müsned*, III, 477.

Bedevîlerle ilgili olarak derlediğimiz sual örnekleri, sadece bunlarla sınırlı değildir. Ancak konunun aydınlatılması hususunda yeterli ölçüde bilgi verdiği düşüncesiyle, aktardığımız kısımlarla yetinmenin uygun olacağı kanaatini taşımaktayız⁹⁴.

Sonuç

Bedevîler, yaşadıkları coğrafya yani çölün haşin ve sert ikliminden etkilenecek, her türlü dış etkilere kapalı katı bir karakter kazanmışlardır. Çölün insan tabiatını değiştirdiği gerçeğine Hz. Peygamber'in; "Men bedâ cefâ" (kim çölde yaşarsa katılaşıır)⁹⁵ vecfesi de açıkça işaret etmektedir. Ancak bunun yanında bedevîler, cesaret, yiğitlik, cömertlik, misafirperverlik ve bozulmamış Arap dilini güzel kullanma gibi meziyetlere de sahiptirler. Onların, özellikle konumuz açısından önemli yönleri, Hz. Peygamber'in huzuruna rahatça girerek her türden sorularını sormaları ve sorunlarına çözüm aramalarındaki girişkenlikleridir.

Bu sayede bedevîler, bir dönemden sonra sahâbede baş gösteren soru sormadaki çekingenliklerini de hesaba katarsak, birçok kavli ve fiilî hadisin vürûdunda önemli bir rol oynamışlardır. Meselenin diğer bir yönü de, Hz. Peygamber'in huzurunda kaba-saba davranışlar sergileyerek, onun engin hoşgörüsünün tezahürüne sebebiyet vermişler; böylece evrensel davranış modellerinin insanlığa aktarılmasında aracı olmuşlardır.

Günümüzde, büyük ölçüde anlam kaymasına uğramış olan bedevî isminin bu yönüyle, zihinlerde tamamen olumsuz çağrışımlar yapmaktan kurtarılması ve onların olumlu yönlerinin dikkatlerden uzak tutulmaması gerektiği kanaatindeyiz.

94) Sual örneklerinin bir kısmı için ayrıca bkz., *Buhârî*, Mürteddîn, 1; Zekât, 2; Rikâk, 34; Humus, 1; Lukata, 2; Cum'a, 33; İstiskâ, 20, 23; *Müslim*, Zikir, 33; *İbn Mâce*, Salât, 154; Tahâre, 48; *Nesâî*, Cihâd, 21; Tahâre, 104; *Müsned*, I, 185; II, 162, 180; III, 256; IV, 117; İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtim et-Temîmî, *Sahîhu İbn Hibbân*, Nşr., Şuayb el-Arnâvût, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, XVI, 432; et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *Mu'cemü'l-Evsat*, Nşr., Târik b. İvazullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, Kahire 1415, IV, 249.

95) *Müsned*, II, 371, 440; IV, 297; Kutub, a.g.e., VII, 379.